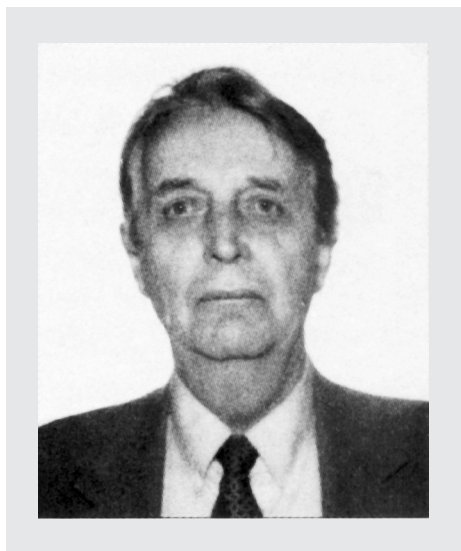

ANTANAS KLIMAS
(1924 04 17–2016 09 18)

Neseniai mus pasiekė skaudi žinia, kad 2016 m. rugsėjo 18 d. mirė iškilus lietuvių kalbininkas, profesorius Antanas Klimas, baigiantis Antrajam pasauliniam karui pasitraukęs iš pradžios į Vokietiją, o vėliau – į JAV.

Antano Klimo gimtinė – Pėlekonių kaimas Prienų rajone. Jis labai gerai mokėsi privačioje Prienų „Žiburio“ gimnazijoje, toje pačioje klasėje kaip ir šių eilučių autorius. Karo metais (1941–1943) Kauno Vytauto Didžiojo universitete studijavo lituanistiką bei filosofiją. 1942 m. jis baigė taip pat Kauno mokytojų seminariją, taigi, matyt, galvojo apie savo būsimąją pedagoginę veiklą. Tačiau, grėsmingai artėjant iš rytų karo frontui ir pakartotinei bolševikų okupacijai, A. Klimas 1944 m. paliko Lietuvą ir kurį laiką įsikūrė Vokietijoje. Čia 1946–1947 m. studijavo Hamburgo Pabaltijo universitete germanistiką ir bendrąją kalbotyrą, o 1948 m. išvyko į JAV, kur Filadelfijoje (Pensilvanijos universitete) tęsė germanistikos studijas. Čia klausėsi profesorių Antano Salio ir Alfredo Senno paskaitų. Šiame universitete 1950 m. įgijo magistro, 1956 m. daktaro laipsnį. Daktaro disertacijoje jis tyrinėjo lietuvių kalbos germanizmo *kunigas* istoriją bei kilmę. Remdamasis įvairiais istoriniais šaltiniais A. Klimas nustatė, kad šis žodis

į lietuvių kalbą patekęs iš „Livonijos vokiečių tuojau po 1200 metų“¹.

Pensilvanijos universitete A. Klimas ne tik tyrinėjo įvairias baltistikos problemas, bet 1950–1956 m. jame dėstė ir indoeuropiečių kalbotyros dalykus. Vėliau – 1957–1989 m., jis tęsė pedagoginę veiklą Ročesterio universitete (nuo 1970 m. profesorius). Taigi A. Klimas buvo plačių interesų mokslininkas ir pedagogas, daug nusipelnęs ypač mūsų

¹ Žr. Algirdas Sabaliauskas, *Lietuvių kalbos tyrinėjimo istorija. 1980–2010 m.*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012, 438.

išėivijos lituanistikai, taip pat įdomiais originaliais darbais praturtinęs lietuvių kalbotyrą ir atsikūrusioje nepriklausomoje posąjūdinėje Lietuvoje.

Savo mokslinėje veikloje A. Klimas glaudžiai bendradarbiavo su kitais tomis pačiomis aplinkybėmis į JAV patekusiais lituanistais: Stasiu Barzduku (1906–1981), kuris mums abiem dėstė lietuvių kalbą Prienu „Žiburio“ gimnazijoje, Leonardu Dambriūnu (1906–1976), dirbusiu radijo stotyje „Amerikos balsas“ ir keletą metų redagavusiu JAV atgaivintą „Gimtosios kalbos“ žurnalą, o ypač su dar sovietmečiu dažnai Lietuvą lankiusiu vokiečių kilmės žymiausiu amerikiečių baltistu, prūsistikos specialistu Viljamu Šmolstygu (Schmalstieg, g. 1929).

Antanas Klimas daugiausia domėjosi ir tyrinėjo lietuvių kalbos istorijos, baltų ir germanų, slavų kalbų santykių problemas, taip pat nemažai nuveikė rengdamas didaktinio pobūdžio lietuvių–anglų kalbų gretinamąsias knygeles išėivijos žmonėms. Be to, atkurtoje nepriklausomoje Lietuvoje yra paskelbęs įdomių darbų apie lietuvių kaip senoviškiausios indoeuropiečių kalbos specifiką, lietuvių kalbos dalyvių vartoseną ir kt. Apskritai velionis yra parašęs lietuvių ir anglų kalbomis labai daug straipsnių bei straipsnelių įvairiais savo gimtosios kalbos ir kitų indoeuropiečių kalbų klausimais, redagavęs angliškąjį „Lituanus“ žurnalą, tarptautinėse konferencijose skaitęs daug lingvistinių pranešimų, darbavęsis vadinamuosiuose Lituanistikos vasaros seminaruose. Be kita ko, pažymėtina

dar, kad 1978 m. XIII tarptautiniame onomastikos kongrese Krokuvoje jis skaitė pranešimą apie savo gimtojo kaimo pavardes ir pravardes, kad Lietuvių katalikų mokslo akademija išrinko jį savo nariu².

Iš stambesnių A. Klimo mokslo darbų populiariausias buvo 1966 m. (kartu su L. Dambriūnu ir V. Šmolstygu) parengtas „Introduction to Modern Lithuanian“, susilaukęs net 6 leidimų (paskutinis 1999 m.). Tai stambus praktinis lietuvių kalbos vadovėlis, tapęs pagrindine lietuvių kalbos mokymo priemone JAV ir kitose šalyse gyvenantiems lietuviams. Ir ne tik lietuviams, bet ir kitataučiams: savo 2001 m. Vilniuje išleistoje knygelėje „Kalbos puošmenos ir pabiros“ (p. 77) pats A. Klimas yra aprašęs, kaip vienas jo studentas kinas (buvęs Taivano pilotas) „taip smarkiai mokėsi vartydamas INTRODUCTION, kad ši knyga, nors ir gerai įrišta, subyrėjo ... Tada jam padovanojau naują egzempliorių“.

Prie stambesnių A. Klimo darbų, be šios knygelės ir „Introduction to Modern Lithuanian“, skirtini dar tokie: „Lithuanian reader for self-instruction“, parengtas 1967 m. kartu su V. Šmolstygu; „Lithuanian-English glossary of linguistic terminology“, išspausdintas 1971 m.; „Lietuvių kalbos žodynas. Mokyklai ir namams“, parengtas kartu su savo mokytoju S. Barzduku ir išspausdintas 1974 m. (Čikagoje); „Lietuvių kalbos dalyvių vartoseną“ (1993 m. Vilniuje).

² Plačiau apie A. Klimo lituanistinius darbus žr. Algirdas Sabaliauskas, min. veik., 438–443.

Pastaroji, kaip ir didžiama kitų A. Klimo kalbinių darbų, yra praktinio pobūdžio knygelė, skirta tiek Lietuvoje, tiek užsienyje gyvenantiems skaitytojams, norintiems susipažinti su gana sudėtinga, turinčia net 13 formų lietuvių kalbos dalyvių sistema (įskaitant padalyvius, pusedalyvius, reikiamybės dalyvius). Iš knygelės pavadinimo būtų galima spręsti, kad joje narpliojami tik šios kalbos gramatinės kategorijos vartojimo dalykai, tačiau iš tikrųjų čia nemažai dėmesio skiriama ir dalyvinių formų darybinei analizei, jų atsiradimo istorijai, kaitybos (linksniavimo) pavyzdžiams (su paaiškinimais anglų kalba kitataučių poreikiui). Todėl ši knygelė yra vertinga ne tik praktiniu, bet ir teoriniu atžvilgiu.

Antanas Klimas buvo didelis savo gimtojo krašto patriotas, įdėmiai sekęs atkurto nepriklausomos Lietuvos gyvenimą, politinius įvykius. Dar sovietmečiu jis susirašinėjo su manimi, su

profesoriumi Vincu Urbučiu, o posąjūdinėje Lietuvoje kelis kartus buvo atvykęs į savo tėvynę, ir aš turėjau malonios progos su juo pabendrauti. Ypač reikšmingas A. Klimo atvykimas į Lietuvą 1991 m. pavasarį, kai Vilniuje vyko VII Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumas jau nepriklausomos Lietuvos sąlygomis. Čia jo laukė 47 metus sūnaus nemačiusi ir tremtį patyrusi motina, gimtosios sodybos laukai. Tačiau sugrįžti į Lietuvą pastoviai gyventi kalbininkas negalėjo dėl susiklosčiusių nepalankių aplinkybių, tad ir liko amžinai ilsėtis jį priglaudusioje Amerikos žemėje. Mums vienintelė paguoda tai, kad jo moksliniu lituanistiniu palikimu dar ilgai naudosis dabartiniai ir vėlesnieji lietuvių kalbos mylėtojai bei tyrinėtojai (ypač jeigu bus išleistas lengviau prieinamas jo reikšmingiausių darbų rinkinys).

Jonas PALIONIS